

Vrijheid geef je door

Toespraak bij de 4 meiherdenking in Spoorwijk-Laak, Den Haag, 4 mei 2012

Ik ben van 1965 en toen ik in de jaren zestig en zeventig een kind was, was de Tweede Wereldoorlog nog een levende herinnering. In het bos bij Nunspeet, het dorp waar ik opgroeide, zag je de resten van de kuilen en schuilhutten waar Joden, parachutisten en onderduikers in de oorlog een onderkomen hadden gevonden. Op de begraafplaats zag je de oorlogsgraven van neergeschoten piloten. Bij oma op de schoorsteenmantel stond een grote foto van de oudste oom, in de oorlogsjaren als jongeman opgepakt om in Duitsland in een fabriek te werken, met tbc thuisgekomen en al snel na de oorlog overleden. Alle volwassenen konden vertellen over de oorlog, die ze als tiener of volwassene hadden meegemaakt.

Maar veel verteld werd er niet. Wat moet je ook zeggen als je je baby van een paar maanden oud in de Hongerwinter van 1944 niet meer zelf kon voeden en moest overgeven aan een ziekenhuis, zo ver weg dat je er zelf niet op bezoek kon? Wat moet je ook vertellen als je Engelsen de rivier over had gezet naar bevrijd gebied en je je leven had geriskeerd? Of als je verzetskrantjes in je jas had megedragen en alleen maar kon hopen dat je als veertienjarig meisje minder snel aangehouden zou worden dan als volwassene? Wat moet je zeggen als een paar dorpen verderop alle mannen opgepakt waren als vergelding voor een aanslag van het verzet en naar de Duitse concentratiekampen zijn gestuurd? Wat moet je zeggen als de V-2's vlakbij je huis werden afgevuurd, zoals hier ook in het Rijswijkse Bos? Wat kun je zeggen als je angst hebt gehad en de dood je buurman is geweest?

Als kind was dat allemaal gelukkig verleden tijd. Duitsers waren toeristen, die je met de nodige minachting bekeek en waar het hele dorp zoveel mogelijk aan probeerde te verdienen. Maar misschien hoort het bij het groter worden dat je te leren krijgt dat het verleden niet achter je ligt, ook al had iedereen er schijnbaar een streep onder gezet en werd er niet meer over gepraat. Beelden van de Vietnamoorlog of Cambodja op tv leken nog ver weg. Maar de jongens uit het dorp die hun dienstplicht gingen vervullen en dan als vredesmacht in Libanon gestationeerd werden, dat kwam al dichterbij. Er werd nog steeds

geschoten en mensen vermoord, door mensen en groepen die de macht wilden hebben. Door de jaren heen is dat besef alleen maar sterker geworden.

Dat inzicht kan gemakkelijk leiden tot verbittering. Is vrijheid soms een illusie? Zal het nooit beter worden en moet je je daar dan maar bij neerleggen? Of moet je van vrijheid een cocon maken: je afsluiten van de boze buitenwereld en voor jezelf zo veel mogelijk genieten?

Dat is niet de manier waarop ik vrijheid invul. En dat heeft te maken met iets wat in 1990 gebeurde. In Zuid-Afrika had al 27 jaar Nelson Mandela vast gezeten. Hij was leider geweest van een militante afdeling van de zwarte bevrijdingsbeweging het ANC, die in Zuid-Afrika het apartheidsregime wilde afschaffen. Maar dat leek een vergeefse strijd, met een blanke regering die stevig in het zadel zat. En hoezeer ik ook Outspansinasappelen boycotte (die toch eigenlijk te duur voor mij waren in de supermarkt) en als niet-autobezitter de Shell gemakkelijk kon mijden, in Zuid-Afrika zou wel nooit iets veranderen.

Maar zeg nooit nooit. Dat had ik eigenlijk met de val van de Muur in Berlijn in 1989 al kunnen leren. Maar ik besepte het pas goed toen ik op de zondagmiddag van 11 februari 1990 een statige en rijzige Nelson Mandela zag lopen, hand in hand met zijn vrouw Winnie. Al dagen was het aangekondigd en de tv-camera's stonden klaar. –Het gaat nooit gebeuren, hoor, zei ik tegen mijn vrouw. Je zult zien dat de regering op het laatst een of andere regel bedenkt of ingrijpt om Mandela toch niet te hoeven vrijlaten. Maar nee hoor, daar verscheen Mandela, moeizaam lopend, maar stralend, in pak en vrij. En een paar jaar later, in 1994, werd hij president van een nieuw Zuid-Afrika.

Sinds die tijd geloof ik in de vrijheid een mogelijkheid is. En dan niet met een goedkoop optimisme, dat het allemaal wel goed zal komen. Daarvoor hebben te veel mensen hun leven gegeven en zullen dat nog doen. Vrijheid zal altijd bevochten moeten worden, op onverschilligheid, wreedheid, op egoïsme, op eigenbelang. Maar áls er vrijheid is, dan is dat omdat er mensen zijn die die vrijheid willen dragen en het verschil willen maken. Dat is hier in Spoorwijk-Laak net zo hard nodig als in Thailand, Oekraïne, Syrië of Somalië. Dié vrijheid wil ik doorgeven en daar sta ik straks bij stil.